No 1940 18[illegible]

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is *f* 5,00; voor de buitensteden *f* 6,00; franko door het geheele Rijk. *Brieven, Gelden, enz.* FRANKO te adresseren aan het Bureau dezer COURANT.

ZATURDAG, 10 SEPTEMBER.

Advertentien van *Zes* regels en daar beneden worden tegen *f* 1,00 geplaatst; meer dan *Zes* regels tegen 15 cents de regel. — Voor alle advertentien wordt bovendien 35 cents zegelregt betaald. Voor groote letters betaalt men naar de plaatsruimte meer.

AMSTERDAM, 9 September.

STATEN-GENERAAL.

EERSTE KAMER.

Zitting van Donderdag 8 September.

Zijn ingekomen 16 adressen tegen de wet op de kerkgenootschappen uit onderscheidene oorden des lands en 5 ten voordeele.

De heer *van Dam van Isselt*, voorzitter van de kommissie van petitien zal staande de vergadering verslag doen van de laatst ingekomen verzoekschriften; en brengt overigens met den heer Insinger rapport uit op de gisteren ingekomen adressen.

Aan de orde van den dag is de voortzetting der beraadslagingen over de wet nopens het toezigt van den Staat op de kerkgenootschappen.

De heer *Vos van Steenwijk* motiveert zijne goedkeurende stem; hij neemt daarbij de wet op zich zelve en geen aanleiding en herinnering tot rigtsnoer. Die wet nu bevat niets wat in strijd is met de grondwettige regten; zij behelst niets dan noodige bepalingen in het staatsbelang, om orde en rust te bewaren; zij is evenmin krenkend voor R. Katholieken als voor andere gezindheden; zij is geene partij-wet. Bovendien is die voordragt niet te wijten aan de Protestanten; spr. zal niet onderzoeken wie aanleiding tot de grieve heeft gegeven.

De heer *Rugout* zal den oorsprong van het ontwerp slechts konstateren; hij betreurt de April-beweging en agitatie; daaruit zijn dit Ministerie en de Tweede Kamer voortgekomen. — Maar de Eerste Kamer is bestemd om alle besluiten van overijling te stuiten en driften en dwalingen van het oogenblik tegen te gaan. — Spr. weidt verder uit over de taak en de werkzaamheden van de Kamer. Maar wat daarvan zij, hij acht dit ontwerp strijdig met de Grondwet en daarom zal hij er zich tegen verklaren. Zijns inziens sluit hoofdstuk VI eene wet als de onderhavige uit. — Na alle aangebragte wijzigingen is zij, naar zijn oordeel, nog dubbelzinnig en hoogst onvolkomen. Hij vindt dat het geenszins de taak der Regering is om het werktuig van eischen der kerkgenootschappen en van partijzucht te worden. — Zijns bedunkens zal de wet noch gerust stellen, noch bevredigen, dan alleen met krenking van anderen. — Hij vraagt of de allokutie, of de instelling van het bisschoppelijk bestuur iemands regten of vrijheden gekrenkt heeft; en hij gelooft dat men vruchteloos het bewijs daarvan zal zoeken.

De heer *van Beeck Vollenhoven* heeft lang geaarzeld, om der gevolgen wille, zijne stem te bepalen. Hij karakteriseert als inleiding den toestand van het oogenblik en de verdeeldheid der opiniën, om daardoor het gewigt van de beslissing in dezen te doen uitkomen. Zijns inziens is de wet door voor- en tegenstanders met groote overdrijving beschouwd. De omstandigheden hebben daartoe medegewerkt. — De wet vervolgens toetsende aan grondwettigheid en de noodzakelijkheid, zal hij die niet kunnen aannemen. Eene wet van louter *beginselen*, die de regten voor den Staat met betrekking tot de kerkgenootschappen zoude regelen, zou noodzakelijk en niet in strijd met de Grondwet zijn en daaraan zou hij zijne goedkeuring kunnen schenken; maar deze wet is dat zijns inziens niet. Hij gelooft dan ook, dat de gevolgen der verwerping niet zoo veruitziende zouden zijn als die der aanneming. Hij ontwikkelt dit eenigermate en vindt genoegzamen klem in art. 169 der Grondwet, volgens hetwelk de Koning *waakt* dat alle kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. De aanneming, vreest hij, zal velen niet voldoende zijn, en later zal men aanvullings-wetten vragen. — Hij zal, alles wel gewikt en gewogen hebbende, met gerustheid tegen de wet stemmen.

De heer *van Nispen van Pannerden* zal zich bepalen tot het onderzoek nopens de Grondwet, de wet zelve en het staatsbelang. 1° De wet is niet in strijd met de Grondwet, noch met hare letter, noch met haren geest. 2° Maar wat de bepalingen der wet zelve betreft, is hij tegen deze, vooral tegen artikel 5. Dit werkt terug op een eenmaal gepleegd bestuur, dat op het oogenblik van het bedrijf, volgens sprekers inzien, naar de Grondwet geoorloofd was. 3° Als men de wet toetst aan het Staats-belang, dan gelooft hij dat de spanning en onrust daardoor niet verminderen, maar vermeerderen zullen. Hij gelooft, dat de partij, die de wet heeft uitgelokt, zich volstrekt daardoor niet zal laten bevredigen.

De minister Lightenvelt zelfs heeft niet aangedrongen op de aanneming der wet; en dit zou hij zeker gedaan hebben, als de wet ware in het Staatsbelang, ofschoon die minister zich dan ook niet met sommige bepalingen had kunnen vereenigen; maar hij heeft 't niet gedaan.

De heer *van der Lek de Clercq* is mede tegen deze wet, zonder evenwel in te stemmen met *al* wat er tegen is aangevoerd. Hij meent niet dat de wet ongrondwettig is; zij kan met de Grondwet in de hand verdedigd worden; minder echter met den geest dan met de letter. — Bij de beraadslaging over Hoofdstuk VI heeft men niet op het oog gehad, dat er ooit zoodanige wet later zou worden aangeboden. Men heeft gewaagd van schending van goede trouw; doch dan moet hij antwoorden, dat de Paus, noch iemand buiten af, met onze inwendige aangelegenheden te maken heeft, en als men spreekt van *goede trouw*, dan behoort men ook te letten, dat de Paus ook beloofd had voorafgaande mededeeling van tijd en wijze der organizatie, die niet gevolgd is. Wat hem echter in dit ontwerp mishaagt is: 1° de aanleiding. Hij zou het betreuren dat de regering bij deze voordragt ingewilligd had aan de opgewondenheid der menigte; want dit zou voet geven om deze in beweging te brengen. Dan zoude er ligt nog meer bewegingen uit te lokken zijn, als tot afschaffing van belastingen, het leggen van eene belasting op de rente, tot afschaffing van schuld en dergelijke. De aanleiding kan ook niet geweest zijn de benoeming van Bisschoppen, want daarop was men voorbereid, en dat de Roomsch Katholieken daarop regt hebben, is door Protestanten zelven erkend. Maar ligt dan de aanleiding in de pauselijke allokutie? Dit ontwerp sprekens daartoe zou men te veel eer bewijzen aan dat stuk; hij keurt de allokutie af. Voorts herinnert hij, hoe gisteren nog de heer Lightenvelt heeft verklaard, dat hij tegen deze voordragt is. Maar 2° ziet hij geen noodzakelijkheid daartoe. Hem is onbekend, dat eenig kerkgenootschap op een terrein is gekomen, waarop het niet behoort, en mogt dat al het geval zijn, dan zou deze wet toch onvoldoende zijn om het te beletten. Als Protestant wenscht hij vrije ontwikkeling, als besten waarborg tegen alle overheersching, hetzij van Rome, van Dordt of van elders. Mogt later, tot beteugeling van geestelijke aanmatiging, blijken, dat er eene wet noodig is, dan heeft men in Nederland genoeg vrijzinnige mannen, gereed om elke regering te helpen, om de geestelijkheid op haar eigenaardig terrein terug te brengen. Voorts 3° betoogt spr. dat de wet niet bevredigt. Hij verlangt geene bevrediging, omdat er geene regtmatige reden tot verontrusting is. Hij beroept zich hieromtrent op de woorden van Ds Koetsveld. Hij zal tegen het ontwerp stemmen met een gerust gemoed, in het belang van Vaderland en Koning, alleen de zaak en geen personen voor oogen hebbende.

De heer *van Heeckeren van Wassenaar* is voor het ontwerp. Hij moet echter uitdrukkelijk verklaren, niet om aan zijne R. Kath. landgenooten vrije organisatie of invoering van bisschoppelijke hierarchie te betwisten. Maar als hij voor de wet is, dan is het, omdat hij die niet vindt ongrondwettig, en om het Ministerie in staat te stellen eenigermate te herstellen wat bedorven is door onverschilligheid en lijdelijkheid van het vorig Ministerie. Spreker keurt scherp af het stuk, waarbij het vorig Ministerie het aanbod tot ontslag heeft gedaan; en hij dankt het tegenwoordig Ministerie, dat het in moeijelijke oogenblikken de teugels des bewinds heeft opgevat.

De heer *Cost Jordens* heeft in deze voordragt niets gevonden wat op de grondwettige vrijheid en zelfstandigheid der kerkgenootschappen inbreuk zou kunnen maken. Men vergete toch bij de beoordeeling van dat Ontwerp niet, dat de kerkgenootschappen niet zijn *boven* of *nevens*, maar *in* den Staat. Men heeft gevraagd, of het voor het belang en de rust van den Staat beter ware de wet aan te nemen of te verwerpen? Na lange aarzeling is Spr. gekomen tot het besluit, dat *aannemen* hier beter is. Bij verwerping zal *meerdere* spanning ontstaan, aanneming zal wel niet in het eerste oogenblik, maar later tot bedaring en bevrediging der gemoederen leiden, vooral nadat de ondervinding het zegel er op gezet zal hebben dat deze wet in verdraagzamen, milden zin zal worden toegepast.

De heer *de Sitter*, zonder in het algemeen eene wet van beginselen te verwerpen, vindt in de tegenwoordige eene zijdelingsche interpretatie van hoofdstuk VI der Grondwet, en in die Grondwet voldoende gewaarborgd door de waakzaamheid, den Koning opgedragen, dat de onderscheiden kerkgenootschappen zich binnen de grenzen der wetten houden. Hij mag deze wet niet aannemen, daar hij er eene verkorting in vindt van het regt des Konings, die volgens art. 169 met de vereischte magt in het Staatsbelang bekleed is.

De *minister van Buitenlandsche Zaken*, het woord opvattende, stelt zich voor niet alle punten toe te lichten, met het ontwerp in onmiddellijk verband, maar zal zich ten deze hoofdzakelijk bepalen tot een enkel punt: het verwijt, dat de wet zou zijn eene *gelegenheidswet*. Wat de overige beschouwingen betreft aangaande het grondwettige in de bijzondere deelen der voordragt, zoo wenscht hij de behandeling daarvan aan zijnen ambtgenoot voor Justitie over te laten. En wat nu gemeld verwijt betreft, zoo moet Z. Exc. verwijzen naar hetgeen reeds elders is gezegd. Eene ongelukkige gebeurtenis heeft voorzeker aanleiding gegeven tot het maken eener wet, maar aanleiding in dien zin, zoo als de heer Cost Jordens zeer teregt had aangemerkt, dat het gebleken was, dat er eene wet ontbrak. Wanneer nu de omstandigheden van dien aard zijn, dat er bij de uitvaardiging eener zoodanige wet spoed is, dan mag men toch het Vaderland niet blootstellen aan de gevolgen van wetteloosheid in dat opzigt. In de Grondwet is zeer zeker gelegen het beginsel van vrije organisatie van ieder kerkgenootschap in den lande, maar dat beginsel is tot nu toe bij geene wet in werking gebragt. De wet van Germinal X de jaar belette dit. En nu openbaarde zich door het stelsel van het vorig ministerie — welk stelsel Z. Exc. niet wil beoordeelen, maar dat althans niet overeenkomt met dat van het tegenwoordig ministerie — nu openbaarde zich, zegt hij, door het stelsel van lijdelijkheid, van *laissez faire*, eene organisatie bij een belangrijk kerkgenootschap, die zich grondde op de bepalingen der Grondwet. Nu ontstond er in veel opzigten twijfel omtrent de grenzen dier vrije organisatie. Zoo lang nu die quæstie niet is beslist, waaromtrent eene spoedige voorziening noodig is, kan geen penning betaald worden aan de bedienaren van het R. K. kerkgenootschap. Hij acht het dringend noodig, op deze omstandigheden wel het oog te vestigen.

Ten gevolge dier organisatie heeft het land opgehouden een land van missie te zijn en de geestelijken zijn daardoor zoowel onderling als in betrekking tot de Regering in eene geheel andere verhouding gebragt dan te voren. Alles moet dienaangaande nog worden geregeld. Zoolang alzoo de wet niet daar is, is het onmogelijk, voor dat kerkgenootschap een penning uit te geven. Die omstandigheid doet dus de behoefte aan eene wet uit den aard der zaak geboren worden. En zal men dan, omdat men beweerde, dat deze wet niet, gelijk men dit verlangde, zou zijn eene wet van beginselen, de zaak daaraan opofferen en dus den Staat in ongelegenheid brengen? Dit kan hij niet aannemen. Na alzoo, naar hij vertrouwen mag, door deze toelichting het kenmerk van gelegenheids-wet aan de voordragt te hebben ontnomen, — zal Z. Exc. thans het oog vestigen op de gevolgen harer aanneming in tegenoverstelling van die eener verwerping. Hij moet al dadelijk te kennen geven, dat, van den aanvang af, dat deze quæstie ons heeft bezig gehouden, het ministerie van oordeel is geweest, dat, met het oog op onzen landaard, die kalm en bedaard is, niets beter is dan eene vrije, opene diskussie over deze aangelegenheid.

Uit dit oogmerk beschouwt, liet het zich aanzien, dat het wenschelijk was deze quæstie tot een onderwerp van wetgeving te maken. Voor een oogenblik toegegeven, dat het waar zoude zijn, dat ten deze eene spanning zou zijn overgebragt van de meerderheid op de minderheid, dan kan het ministerie van het Nederlandsche volk verwachten, en vertrouwen, dat, nadat zijne vertegenwoordigers de zaak rijpelijk en met naauwgezetheid hadden overwogen die spanning zou bedaren, de rede de overhand zou hebben en allen aan de wet zouden gehoorzamen. Dit was het staatkundig oogpunt, waarvan de Regering reeds bij den aanvang uitging; en zij mag zich geluk wenschen, dat van den aanvang af de uitkomst aan hare verwachting heeft beantwoord. Hij kan zich dan ook geheel gedragen aan de opmerking van den heer van Rijckevorsel, dat dat geachte lid

ronduit verklaarde, dat men reeds was gekomen ten aanzien van dit ontwerp, tot een staat van onverschilligheid. Nadat dit ontwerp toch met eene aanzienlijke meerderheid in de Tweede Kamer was aangenomen is de Natie werkelijk bedaarder en bedaarder geworden, meer en meer toegelicht door de gronden van hare vertegenwoordigers. En naar mate het oogenblik genaderd was, dat de wet in deze Kamer zou behandeld worden, is de spanning zoo zeer verminderd, dat, niettegenstaande sommige bladen zich weken en maanden hebben toegelegd, om de Regering te verguizen en zelfs onder de buitenlandsche bladen zich een enkel heeft vermeten in te dringen en zich te mengen in de inwendige belangen van Nederland, — men al meer en meer het stilzwijgen heeft bewaard.

Dit zal nu een van de gezegende gevolgen van de aanneming dezer wet zijn, dat het uitgemaakt zal zijn, wat tot nu toe in twijfel was getrokken, dat de gewone wetgever het regt heeft dergelijke onderwerpen te regelen; en dat eene wet tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen is grondwettig. Hij zal nu niet schetsen al de gevolgen eener niet aanneming van de wet. Hij zal alleen dit zeggen, dat al wat in het oog der natie als bijna zeker was beschouwd, op nieuw onzeker zou worden. Hij moet nu vragen, of zij, die zoozeer bevreesd zijn voor spanning, kunnen gelooven, dat die minder zal zijn, als de quæstie onbeslist blijft? Zal het volk in Nederland rustiger zijn, wanneer zich ten deze tusschen de verschillende takken der wetgevende magt eene verschillende zienswijze mogt opdoen, en wanneer niet al de takken eenstemmig waren? Hij gelooft dit niet. Zal de spanning ophouden, wanneer men zien zal, dat het staatsgezag onvermogend is tegen den overmoed der kerkgenootschappen, van wie dan ook? Deze Kamer zal voorzeker zulk een denkbeeld niet koesteren. De Regering heeft verklaard en zij verklaart dit nog, eene wet te bevoeven, ten einde te kunnen waken, dat de kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, en zou men dan den Koning in de uitoefening van dat regt tot waken niet behulpzaam zijn? Door velen is de zaak behandeld op eene wijze, die niet juist uitdrukte het denkbeeld, dat hij op het oog heeft: de vrees voor onvermogen van het staatsgezag tegenover de kerkgenootschappen.

Hij zal niet van andere gevolgen eener verwerping gewagen, o. a. die, dat de zedelijke invloed van het Ministerie — gelijk men beweerd heeft — daardoor zou verminderen. Die invloed zou niet uitsluitend verminderen door eene afstemming in deze Kamer, maar zou evenzeer verminderd zijn door een afkeurend votum in de Tweede Kamer. Men achtte voorts eene wet niet noodig, omdat, gelijk één der sprekers wilde betoogen, de ondervinding geleerd had, dat alles door onderhandeling, zonder wet, kon worden geregeld, zoo als de punten betreffende den eed, de vestigingsplaatsen, enz. Maar Z. Exc. moet dien spr. met bescheidenheid vragen, of de Rerering dan geen vertrouwen verdient, nu zij, na getracht te hebben de zaak op de meest vredelievende wijze te regelen, blijft verklaren eene wet noodig te hebben? Hij moet daarbij nog opmerken, dat die spr. zich bedriegt, wanneer hij zich voorstelt, dat, zonder deze wet, men omtrent den eed van het Hof van Rome zou hebben verkregen, wat men nu verkregen heeft. Z. Exc. adstrueert nog nader de hoofdzakelijkheid der wet, ook met het oog op de verschillende konventien, die door de nieuwe orde van zaken zijn komen te vervallen. Wie waarborgt nu, dat, zonder eene wet in de zaak geen verandering zal kunnen worden gebragt, dat hetgeen thans gedaan is, geene wijziging zou kunnen ondergaan. Eene konventie toch bestaat er niet meer en kan niet meer te pas komen. Maar, zeide men, de natie kan volkomen gerust zijn, want de Koning waakt. Maar hij antwoordt wat dit zal afdoen, wanneer men de wet weigert, die de Koning noodig acht om dat waken te regelen. Men oordeelde voorts, dat de wet niemand zal bevredigen.

Z. Exc. zal daaromtrent slechts een woord antwoorden met het oog op het buitenland, en dan zegt hij, dat de wet dáár wel bevrediging ontmoet. De mogendheid zelve, die, naar hij zich overtuigd houdt, onwillekeurig de wonde heeft toegebragt, waaraan wij lijden en die, zoo God ons zegent, hare genezing nabij is, heeft de bewijzen gegeven, hoe zij weet te waardeeren wat dezerzijds gedaan is. Maar van alle andere mogendheden, om het even (indien hij dit woord moet gebruiken) of het waren Protestantsche of Katholieke, — van allen ondervindt Nederland de meest mogelijke sympathie voor den toestand, waarin het zich zonder zijn toedoen bevindt, van allen ondervindt het de meest mogelijke ondersteuning. Z. Exc. kan het dus den heer van Rijckevorsel niet nazeggen, dat men, door eene verwerping der wet, een voorbeeld zou geven aan Europa. Het zou een ongelukkig voorbeeld zijn voor de eer van het vaderland zoodanige beslissing te nemen, waartoe Z. Exc., ware hij lid der Vergadering, den moed niet zou hebben mede te werken. Wanneer men nu beweert, dat de wet niemand bevredigen zal, dan moet men althans daarvan uitzonderen de Regering, die haar heeft aangeboden; de meerderheid der Tweede Kamer, die haar heeft aangenomen, eene Kamer die haren oorsprong heeft uit verkiezingen na het gebeurde, en dan mag men eindelijk ook wel eerbiedigen de meerderheid in deze Kamer, aan wie de wet evenzeer bevredigt. Een en ander mag hij dus gerust als de groote meerderheid van het land beschouwen. Deze achtbare vergadering zal niet optreden als vrederegter tusschen de twee partijen, die met hunne adressen over elkander staan. De Kamer beschikt niet over die adressen, maar zij voldoet aan hare roeping, door over de voordragt des Konings haar *ja* of *neen* uit te spreken. En nu nog een woord, om de Kamer dadelijk gerust te stellen over de wet van Germinal Xe jaar. Daaruit waren door den heer Cremers een aantal bepalingen aangehaald, welke in strijd zijn met de grondwettige orde van zaken en waarom dat lid die wet afgeschaft achtte. Maar daardoor is niet beslist of die wet in haar geheel is afgeschaft. Het placet b. v. is uitdrukkelijk door de Grondwet afgeschaft, maar vele andere bepalingen der wet van Germinal gelden nog wel degelijk. Die wet bestaat bepaaldelijk voor Limburg nog geheel; en zoolang dus de tegenwoordige voordragt niet tot wet wierd verheven, zou de wet van Germinal dáár nog in volle kracht blijven. Hij heeft het noodig geacht deze punten onder de aandacht der Vergadering te brengen.

Z. Exc. de minister van Justitie zegt dat, na reeds bij herhaling, niet alleen mondeling, maar schriftelijk zoo veel tot verdediging der wet gezegd te hebben, en nadat de leden dezer Kamer dat alles gelezen hebben, zijne taak moeijelijk is; niet omdat Z. Exc. niet gemakkelijk het ontwerp kan verdedigen, maar omdat hij vreest te veel of te weinig te zullen zeggen. Het moge vreemd klinken, na zoo lang gevreesde diskussiën, maar hij zal beginnen te onderzoeken wat men in de wet niet vindt, om dan te onderzoeken wat er wel in staat, om ten slotte eenige daartegen gemaakte bedenkingen te wederleggen. Het ontwerp treedt volstrekt dan *niet* op eenig kerkelijk terrein. Alle geloofsbelijdenissen zijn vrijgelaten, niet alleen voor de kerkgen., welke er zijn, maar ook die welke komen kunnen, want de Gwt. beschermt ook deze. De wet treedt *niet* in de benoeming van eenig kerkelijk opperhoofd. De staat wil daarop geen invloed uitoefenen: hij wil de personen niet aanwijzen of goedkeuren. De staat roept geene kerkvergaderingen bijeen: hij wil zelfs geen invloed op de leden uitoefenen. De kerkelijke omschrijving laat hij aan het kerkgen. over. Wat meer is, de standplaatsen, de zetels worden door het kerkgen. aangewezen. Een voorbehoud is er alleen in de wet, waarvan Z. Exc. straks de noodzakelijkheid zal aanwijzen; het is dat tot verzekering der openbare orde en rust. Er is nog meer *niet* in de wet, en wat sommigen er in hadden gewenscht te vinden. Sommigen wilden geregeld zien het verkrijgen en het behoud van eigendommen in de doode hand; maar dit behoort in deze niet niet te huis; Dit is eene wet van financieelen aard. Dat bezit betreft niet alleen de kerkgen., maar alle kerkgenootschappen, welke blijven bestaan. Men wilde ook voorzieningen tegen de kloosters. Maar, wanneer eene vereeniging niet naar buiten werkt, indien zij zich niet vertoont als burgerlijk persoon, dan is zij buiten het bereik der wet. En wanneer zij zich als zoodanig vertoont, dan valt zij binnen het bereik der wet op de vereenigingen. De wet stelt alleen eenige lijnen omtrent de vrijheid. Zij zegt hier is *uwe* vrijheid; hier houdt zij op, omdat hier *mijn* regt is, dat van den Staat om de rust en de orde te handhaven. En wat leest men nu in de wet? De organisatie in eigen boezem is vrij. Ja maar, zegt men, die vrijheid wordt teruggenomen in Art. 5.

Z. Exc. ontkent dit; op het regt van zelfregeling regels te stellen, is niet het regt terugnemen, maar het is te zeggen, dat die regeling niet het gevolg mag hebben, dat de Staat er schade door lijdt. Wanneer men in de maatschappij een gewoon societeits-kontrakt sluit (en genootschappen hebben veel van vennootschappen), dan heeft de maatschappij het regt van zelfregeling. Die vrijheid wordt ook nergens door de wet belemmerd. Het eerste lid van art. 1 geeft die vrijheid volkomen. Maar indien de bepalingen van societeits-kontrakt strijdig zijn met de goede zeden en met de openbare orde, dan moeten er bepalingen zijn, welke de uitvoering daarvan kunnen beletten. Zoodanige beperkingen zijn onontbeerlijk. Het beginsel der wet is dan ook, zelf regels te stellen; maar wanneer men nader die regeling afkeurt, in het belang der openbare orde, dan heeft men daarom nog niet de vrijheid ontnomen. Maar nu gaat de wet verder. Zij wil, dat men zijne inrigting en bestaan bekend make. Welnu, daartoe is de Staat noodwendig bevoegd, ten gevolge van art. 165 der Grondwet. Daarbij is aan den Staat niet alleen de bevoegdheid, maar de pligt opgelegd, aan alle kerkgenootschappen gelijke bescherming te verleenen. Maar nu vraagt de minister: hoe zal men beschermen, als men den toestand niet kent; als men niet weet, waar en hoe ge zijt? Elke bescherming is uit den aard voorwaardelijk. Eene eerste voorwaarde is, dat degeen, die beschermt, hem kent, dien hij beschermt.

De Staat meent verder het regt te hebben, vreemdelingen de uitoefening der openbare godsdienst te kunnen beletten. Ook dit ligt in het beginsel der Gwt. waarbij vreemdelingen niet gelijk gesteld worden met ingezetenen, dan in de gevallen bij de wet bepaald. Dit artikel heeft in de Tweede Kamer eene verandering ondergaan, en deze is genoemd eene koncessie van het ministerie aan de zich noemende anti-revolutionaire partij. Wanneer men de geheele waarheid had gezegd, dan zou men moeten hebben verklaard, dat het was eene koncessie, niet alleen aan genoemde, maar ook aan de katholieke partij, want ook deze heeft met alle kracht het amendement verdedigd. Die koncessie, als men dat zoo wil noemen, neemt de minister voor zijne verantwoordelijkheid. Het was der regering te doen, met kalmte te werk te gaan, en zoo min mogelijk de vrijheid te bekorten. De regering heeft, bij de bestaande opneming, die kalmte nooit uit het oog verloren. Zij kan tot die koncessie komen, omdat wanneer vreemdelingen zich zouden verstouten in dit land onrust te prediken, men dan eene wet heeft, waardoor men hen over de grenzen kan brengen. De regering bleef dus gewapend.

Art. 3 en 4 gaat de Minister stilzwijgend voorbij, omdat daarop geene aanmerkingen gemaakt zijn. Bij Art. 5 zal hij echter stilstaan. Dit art. geeft aan den Staat een meer negatief vermogen, De kerkgenootschappen wijzen de plaatsen aan, waar zij meenen hunne vergaderingen te moeten houden en de hoofden en zetels te moeten vestigen. Maar de Koning zegt, aan Mij is het regt eene standplaats af te keuren, als Ik weet dat daarvoor het behoud der rust in gevaar wordt gebragt. Ook die bepaling steunt op Art. 175 Gwt. Om te kunnen beschermen, moet degeen die zal beschermen niet in een toestand gebragt wordon, dat hij aan die verpligting niet kan voldoen, of dat hij te groote opoffering zou moeten doen. En nu moet men toch erkennen met al wat gesproken is over verdraagzaamheid, het eene waarheid is dat hetgeen de een sticht, aanbidt, den ander ergernis geeft, en dat het de pligt der Regering is, in een land als het onze, waar zich zoo vele kerkgen. bevinden die zich dagelijks ontmoeten, voor te komen al wat ergernis geven kan; en dat als die ergernis te hoog klimt, als eene daad van één kerkgen. zooveel ergernis geeft, dat er provocatie plaats hebbe tegenover het andere, de Staat alsdan tusschen beiden moet kunnen komen, en waken dat er geene provocatie plaats hebbe. En nu vraagt de Minister, indien de Bisschoppen gezeteld werden op de plaats, waar de grondzuilen van het Protestantisme in Nederland gevestigd zijn, of men dan niet zou zeggen, dat die plaats opzettelijk gekozen is, ten einde anderen te grieven? Men kan begrijpen, dat dit ergernis zou geven en als provocatie aangemerkt worden. Welnu, dan moet de Staat kunnen zeggen: die plaats komt mij ongeschikt voor. Daar waar gezeteld waren zij, die de grondzuilen van een ander kerkgen. waren, daar moet de vestiging eener andere hierarchie onrust en spanning geven. Het doel der bepaling is geenszins iemand, wien ook, te kwellen. ZExc. heeft het reeds aangewezen, de eenige bedoeling is, ergernis voor te komen.

En nu vraagt Z. Exc., of de Regering daarmede zoo verkeerd handelt? Hij vraagt dit voornamelijk aan de katholieke leden der Kamer. Wanneer de Regering, krachtens de wet, twee plaatsen (hij zal ze niet noemen) ongeschikt verklaart, handelt zij, als Regering dan zoo verkeerd? Bevordert zij daardoor niet de rust in den Staat? De Katholieken kunnen dit het minste ontkennen, want Rome zelf heeft die plaatsen niet doen innemen. Rome komt eigenlijk op tot verdediging der wet. Rome heeft het onraadzaam geoordeeld, die zetels te doen bezetten. Waarom? Omdat Rome er gevaar in zag. Als Rome dit doet, is het dan voor de Regering geen tijd te waken? — Z. Exc. zal nog een ander voorbeeld in geheel anderen zin nemen. Stel eens dat Rome zoo verdraagzaam werd, dat eene Protestantsche Kerk binnen zijne muren gedoogd werd. Als nu de Protestanten zich meester maakten van het terrein tegenover *St. Pieter*, en met behulp van anderen een gebouw daarstelden grootscher dan *St. Pieter*, zou dan, niet de Paus, maar de Souverein van Rome, niet geregtigd zijn te zeggen: „ge hebt misbruik gemaakt van de vrijheid, welke ik u gaf; uwe daad moet ergernis geven aan de Katholieken; zij is eene provokatie, welke ik niet zal gedoogen?" Als de Souverein van Rome zóó sprak, zouden niet alleen alle Katholieken hem toejuichen, maar alle eerlijke Protestanten de billijkheid daarvan erkennen. — Er is aangemerkt, dat op die wijze alle bisschoppelijke zetels zouden kunnen worden afgekeurd, en de bisschoppelijke hierarchie daardoor onmogelijk zou worden. Z. Exc. vraagt, of er ooit een ministerie zou te vinden zijn, dat gemeente voor gemeente zou afkeuren, tot aanwijzing der plaats van vestiging. Hij vraagt, of dit mogelijk is, als men vindt dat zoo vele behoedmiddelen genomen zijn; wanneer de Raad van State moet worden gehoord, een gemotiveerd besluit genomen en dit openbaar gemaakt worden?

Men zegt, dit ministerie zal de wet niet misbruiken, maar een volgend. Z. Exc. gelooft dit niet. Deze zaak zal binnen weinig tijds beëindigd zijn, zoodanig, dat een volgend ministerie er niets meer aan zal kunnen doen. Als de vestiging eenmaal is goedgekeurd, dan kan daarop niet teruggekomen worden. Nu zegt men reeds, gaat naar 's Hertogenbosch, naar Roermond: de verdere plaatsen zullen worden aangewezen: dan is de werking van art. 5 voor altijd geëindigd. Hij gelooft toch wel, dat het ministerie zoo lang zal aanblijven, tot deze zaak haar beslag zal hebben erlangd.

Men heeft aan de wet *retroactiviteit* verweten. Z. Exc. zegt: 1° de wet mag dit niet; 2° zij werkt niet achteruit, wanneer zij eenvoudig een beginsel sanctioneert; 3° zij werkt niet achteruit, wanneer zij de gevolgen eener daad afkeurt. Als argument is gebezigd, dat de aanwijzing heeft plaats gehad, en dat derhalve, hoe men die ook afkeure, er eene achteruitwerkende kracht aan gegeven wordt. De min. vraagt, als de bloote aanwijzing een regt daarstelt, waar het dan heen gaat? *Vóór* de plaats aangewezen is, kan men hier

afkeuren, en als zij aangenomen is, zou men zeggen het is een *fait accompli*. Dan zou de vrijheid daarop neder komen, te doen al wat men goeddunkt. Als iemand eenig bedrijf, fabrijk zal oprigten, en de regering meent, dat dit op de aangewezen plaats niet kan tot stand worden gebragt of de orde zou verstoren, dan zou zij tusschen beiden komen. Voor dat het gebeurde kan zij het niet. Het feitelijk kan geen regt geven. Dit kan niet, dan na 30 jaren achtervolgelijk gebruik. Er bestaat dus geene *retroactiviteit*, maar het is eene weigering aan ieder, die wil, wat ten nadeele der maatschappij zou kunnen strekken. De overige bepalingen der wet, zegt de minister, zijn de handhaving van art. 167 der Grondwet, en bevatten waarborgen tegen de onderlinge stoornis der kerkgenootschappen. Daaromtrent zijn geene aanmerkingen gemaakt, en de minister zal er dan ook niet bij stilstaan. Hij zal nu nog de wet verdedigen tegen de beschuldiging van ongrondwettig.

Ten slotte zal hij nog eenige woorden in het midden brengen tegen het aangevoerde omtrent de niet noodzakelijkheid en niet wenschelijkheid der wet.

Z. E. komt vervolgens tot het punt der grondwettigheid. Hij licht geest en letter van het VIde hoofdstuk der Grondwet toe in denzelfden zin als hij dit in de andere Kamer heeft gedaan. Het geheele 6de hoofdstuk strekt alleen om te bedingen dat de vrije organisatie, welke vrijheid boven twijfel verheven is, niet nadeelig werke voor Staat of individu. Hij gaat daartoe de artikelen na, en wijst er op, dat op het stuk der godsdienst weinig verandering is gebragt in de bepalingen der Grondwet van 1815; alleen verduidelijking en afschaffing van 't placet; en in den geest der Grondw. van 1815 was zeker niet, dat iets wat eigenmagtig gedaan was een verkregen regt gaf, alleen *omdat* het gedaan was. Hij wil niet alleen stilstaan bij de letter, maar ook den geest der Grondwet kan hij inroepen. Hij neemt daartoe de Memorie van Toelichting, waarop de bestrijders zich beroepen hebben, ter hand en betoogt daaruit dat deze wet ook met den geest daarin heerschende niet strijdig is. Integendeel, daaruit was niet af te leiden, algeheele handeloosheid, maar degelijk noodzakelijkheid aan behoedende bepalingen. Hij beantwoordt vervolgens eenige objectien en zegt dat de vrijheid van afkondiging der kerkelijke voorschriften geenszins insluit vrijheid van uitvoering zoo daarin iets is wat krenkend zij voor de regten van den Staat of het individu.

Daarna komt hij tot de wenschelijkheid der wet. Hij schetst de gevolgen der aanneming en die der verwerping. Bij verwerping, desorganisatie. Wel is waar, de wet van Germinal is niet in haar *geheel* meer uitvoerbaar, maar dat neemt niet weg dat er bepalingen in zijn, die wel degelijk uitvoerbaar zijn, en die de Regering verpligt kan wezen uit te voeren, wil zij niet een wetteloozen toestand lijdelijk aanzien. Er is meer, het geheele art. 167 is, zonder deze wet, ijdel, want dat artikel bevat geene pœnale sanktie op de uitoefening der Eeredienst buiten de gebouwen. Men zeide dat de wet het teeken zal zijn van de spanning, die heeft plaats gehad, en dat zij de een geheel of gedeeltelijk bevredigende, de anderen zal krenken. — Hij gelooft dit niet; veeleer zou hij deze wet een *spons* noemen, in staat om alle kenteekenen van spanning uit te wisschen. De Regering en hij persoonlijk is niet dan na rijpe, ernstige overweging tot de aanbieding overgegaan, en bij de beantwoording der vraag, hoe een dam op te werpen tusschen den stroom die van Rome kwam, en den tegenstroom die er zich tegen verhief, kwam men tot het besluit dat twee zaken op den voorgrond moesten staan: 1° de kennis moest bij de Regering zijn van de inrigting en het bestuur der kerkgenootschappen in het belang der openbare orde en rust, en 2° de vestiging der zetels. Die voldoening wilde zij aan de protestantsche bevolking geven, dat op zekere plaatsen de Bisschoppen niet dan in overleg met de Regering zullen kunnen worden gevestigd, en zoo doende is de groote grief vervallen, welke van den aanvang af gerigt was tegen het herstel van den bisschoppelijken zetel te Utrecht.

Die twee hoofdpunten zijn in de wet ongeschonden bewaard gebleven. Maar er was nog iets noodig. Het was noodzakelijk, dat er een blijk in onze wetgeving kwam, dat het staatsgezag zich in dien zin kan stellen boven het kerkgenootschap, dat hetzelve, des noodig alle kan houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. Dat was noodig; dat gevoelde de natie, en hij betreurt het, dat juist daarom hier en in de andere Kamer zijne oude vrienden hem zijn afgevallen, omdat hij met hen gehecht blijft aan de wijzigingen in 48 in de Gwt gebragt. Wat toch zegt de meerderheid der natie. Dit. - Indien de Gwt van 1848 de Regering magteloos zou hebben gemaakt om de kerkgenootschappen in billijk bedwang te houden, dan moet de Gwt. worden herzien, want diezelfde meerderheid wil, dat de kerkgenoots. zullen zijn niet boven, maar in den Staat. En nu zegt Z. Exc. ten slotte: zij die deze wet afstemmen, leggen de eerste hand aan de afbreking van het gebouw, dat met zoo veel moeite en beleid in 48 is opgetrokken. Toen was het ook geene kleine taak om zoo vele hoofden en uiteenloopende gevoelens te bevredigen. De kamer, als zij de wet afstemt, zal naar Z. Exc. overtuiging, den grond doen rillen waarop dat gebouw in 48 is opgetrokken, zoo dat het weldra zal blijken geheel in te storten.

De heer *van Eysinga* heeft de ministers op sommige punten beantwoord. Toen hij gisteren van partijen sprak bedoelde hij geenszins die op het staatkundige terrein, maar wel op het godsdienstige terrein. Hij gelooft dat die partijen door deze wet, komt zij tot stand, niet zullen worden bevredigd. Na hetgeen de minister van justitie op het slot zijner rede gezegd heeft, behoort er moed toe om tegen het ontwerp te stemmen. Hij hoopt echter dat het hem bij de vervulling van zijn pligt nooit aan moed zal ontbreken; hij is door de gehouden rede niet overtuigd en alzoo tegen het ontwerp blijven stemmen.

De heer *van Dam van Isselt* heeft, uit naam van de kommissie voor de verzoekschriften nog verslag gedaan op een aantal adressen zoo voor als tegen het ontwerp ingekomen.

De heer *van Nispen van Pannerden* meent mede te moeten opkomen tegen het slot der rede van den min. v. Justitie, waaruit men zou kunnen opmaken, dat zij, die tegen het ontwerp zullen stemmen, zullen medewerken of den grond leggen om het stelsel in 1848 aangenomen, af te breken of te vernietigen. Hij meent daartegen te moeten opkomen. Stelde het ministerie zoo veel prijs op de aanneming van dit ontwerp met eene groote meerderheid, het make daarvan dan eene kabinets-quæstie; dat ware konstitutioneel. Ware dit het geval, dan zou hij zien of hij zijne overtuiging tegen de wet, daaraan ten offer zou mogen brengen.

De heer *van Beeck Vollenhoven* heeft mede de laatste woorden des ministers met groot leedwezen gehoord. Met de hand op het hart, moet hij verklaren, dat hij gestemd is voor het stelsel in 1848 aangenomen. Hij zou niet gaarne zien, dat het toen opgebouwde wierd afgebroken. Er zou moed toe behooren, om dergelijk werk als in 1848 verrigt, op nieuw aan te vangen. Hij zou dit aan meer jeugdigen moeten overlaten. Hij zegt met den vorigen spr. dat, zoo de regering er eene kabinetsquaestie van maakt, hij zou overwegen wat hem te doen stond. Zoolang dit het geval niet is, blijft hij bij zijne overtuiging: *tegen* het ontwerp.

De heer *van Swinderen* verklaart, dat de woorden door den min. gesproken, hem niet hebben gegriefd. Hij heeft ze slechts als eene rhetorische wending beschouwd. Hadden zij hem gegriefd; hij zoude ze omkeeren en zeggen dat zij, die *voor* het ontwerp stemmen, den eersten grond leggen om het grondwettig gebouw om te keeren.

De heer *van Rijckevorsel* eerbiedigt gaarne ieders overtuiging, maar hij heeft voor zich zelven die overtuiging, dat dit ontwerp in strijd is met den geest van de herziening der Grondwet die in 1848 heeft plaats gehad. Hij gelooft, dat de Grondwet vaster zal staan, naar mate men meer eerbied voor de handhaving der Grondwet betoont. Geene bedreiging kan hem terug brengen om te handelen naar eer, pligt, en geweten. Hij zal *tegen* de voordragt blijven stemmen.

De heer *van Sasse van Ysselt* zegt, dat hij gisteren in zijne rede heeft opgemerkt, dat er twee smetten op dit ontwerp kleefden. Hij zal nu alleen zeggen, dat daarbij een derde smet moet worden gevoegd, het is de bedreiging van den Minister van Justitie. Hij zal zich daardoor niet laten afschrikken om tegen het ontwerp te stemmen, omdat hij het beschouwt als de eerste stap tot ondermijning der grondslagen van het grondwettig gebouw.

De minister van Justitie acht zich verpligt zijne meening te verduidelijken. Hij heeft aan het slot zijner rede op den voorgrond gesteld, dat het meerendeel der natie verlangde, dat de staat bij magte zou zijn te waken, dat alle kerkgenootschappen kunnen worden gehouden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, en hij heeft er wijders op gewezen, dat die meerderheid daarvan zoodanig doordrongen was, dat zij te kennen gaf, dat indien de Grondwet *zoo* moest worden verstaan, dat de regering niet bij magte zou zijn dit te bewerkstelligen, maar geheel onmagtig moest staan tegenover de kerkgenootschappen, dat dan eene herziening der Grondwet moest plaats hebben. Daarom heeft hij gesproken van de afbreking der Grondwets-instellingen, maar niet in dien zin dat hij daartoe de intentie bij eenig lid dezer Kamer veronderstellen, veel min als eene bedreiging, maar alleen in dien zin, dat zij die de wet afstemmen, onwillekeurig zouden medewerken tot de afbreking van het gebouw in 1848 met zooveel zorg opgetrekken. Verre van hem de bedoeling van te bedreigen. Hij wilde alleen dit zeggen: die de kerkgenootschappelijke vrijheid overdrijven, werken mede om de eischen te bevorderen van hen die het grondwettig gebouw willen afbreken.

De heer *Cremers* zal in deze verklaring berusten. Ook hij had anders tegen het slot der eerste rede van den minister willen opkomen. Hij wil alleen nog dit zeggen, dat hij de gevaren eener afstemming niet kan deelen; want even als hij gisteren het vertrouwen uitsprak, dat bij aanneming, men de wet met gewilligheid zal dragen, zoo ook twijfelt hij niet of bij afstemming zullen zich niet die gevolgen vertoonen welke Z. Exc. daarvan schetste. Bovendien, wat den wensch tot Grondwets-herziening betreft, indien deze werkelijk door velen gedeeld zou worden, zij zou geen kracht erlangen, ten minste als niet de Regering-zelve dien wensch zou blijken te ondersteunen. Neen, de natie is te verstandig om de weldaden welke haar de herziening onzer staats-instellingen heeft geschonken, te miskennen of daarvoor blind te zijn.

De heer *de Sitter* verklaart te blijven tegen de wet, en verwerpt ver van zich de verdenking alsof zij die deze wet afstemmen, de schendende hand aan den hoeksteen van ons staatsgebouw zouden willen slaan. Hij protesteert tegen dergelijke vermoeden.

Ter stemming overgegaan zijnde, wordt het ontwerp *aangenomen* met 22 tegen 16 stemmen.

Voor de heeren: van der Oudermeulen, van Weel, Vos van Steenwijk, d'Ablaing van Giessenburg, Lotsy, 't Hooft, van Andringa de Kempenaer, van Dam van Isselt, Paspoort van Grijpskerke, van Aylva van Pallandt, Boxman, Tonckens, van Lidth de Jeude, van Heeckeren van Wassenaar, Borski, Martens van Sevenhoven, Insinger, van Wessem, van Reemen van Rhemenshuizen, Cost Jordens, Verhey van den Bogaerd en de Voorzitter (Philipse).

Tegen de heeren: van Nispen van Pannerden, van der Beken Pasteel, Beerenbroek, de Sitter, van Beeck Vollenhoven, van Ryckevorsel, van den Dries, Cremers, van Sasse van Ysselt, Blankenheijm, van Eysinga, van der Lek de Clerq, van Swinderen, Regout, de Villers de Pité en de Bruin. (Afwezig de heer Bosch van Drakestein door ongesteldheid).

De zitting is daarna uiteengegaan.

Petitionnement.

Aan de Eerste Kamer zijn adressen tegen de Monsterwet gezonden:

Uit Oudorp	met	163	naamteekeningen
» 's Heeren Abtskerke	»	318	»
» Beuningen en Weurt	»	70	»
» Oudvossenmeer	»	33	»
» Goudkade	»	40	»
» Hoogewoud	»	64	»

Bij de stemming te Grave voor een lid van de Prov. Staten zijn uitgebragt 743 geldige stemmen, waarvan 324 op den heer R. A. A. van Clarenbeek, Burgemeester te Ravenstein, 230 J. H. van der Marck, Sekretaris te Grave, 84 op den heer Mr. L. P. van Meerwijk, advokaat te Grave en 65 op den heer A. J. van der Steen, med. doctor te Oss.

PARIJS, 7 September. Meer en meer begint men het als onzeker te stellen, dat de door den Sultan gewijzigde nota der Weener konferentie door den Keizer van Rusland wel zal worden aangenomen. De veelvuldige telegrafische berigten die gedurende de laatste dagen naar Dieppe zijn overgebragt, versterken dit vermoeden. Men ziet in ieder geval het antwoord van het kabinet van Petersburg met verlangen te gemoet.

NIEUWSTIJDINGEN, BETREFFENDE INTRESTBETALINGEN, UITLOTINGEN, GELDLEENINGEN, ENZ.

PRIJZEN VAN COUPONS EN LOSBARE OBLIGATIEN.

Metalliek	ƒ 27,10	a	—	Pruissische	ƒ 34¾	a	—
Napelsche	- 25,30	,,	—	Spaansche	- 2,46	,,	—
Div. in £St.	- 11,67½	,,	70	Hamb. Russ.	- 37½	,,	—
Eng. Russen	- 12,20	,,	—	Russ. in Z. R.	- 37¾	,,	—
Fransche	- 56½	,,	—	,, Pap. ,,	- 10¼	,,	—
Belgische	- 56¾	,,	—	Pools. in Fl.	28⅛	,,	—

SPECIE-COURS.

GOUDEN SPECIEN.

Stukken à ƒ 10 per Stuk	ƒ 9,80	a	9,90
Oude Gerande Dukaten	» 5,60	»	5,70
Wigtige Souvereinen	» 11,75	»	11,85
» Pistolen	» 9,65	»	9,75
Stukken van 20 Francs	» 9,45	»	9,55

Baren Goud en Specien a ƒ 1442,60 per Ned. ℔ fijn 11¼ à 11¾ pc.

ZILVEREN SPECIEN.

Piasters per Stuk	ƒ 2,55	à	2,60
Stukken van 5 Francs	» 2,35	»	2,37
Brabandsche Kroonen	» 2,65	»	2,70
Fransche	» 2,60	»	2,70
Pruissische Daalders	» 1,75	»	1,77
Zilver 1000 à 980	ƒ —,—	à	—,—
» 900 » 700	» 104,50	»	105,—

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 8 Sept. Belg. leen. 2½ pc. 56, 1840/1842 4½ pc. 98½, 1852, —; Spanje 1—3 pc. 22 7/16; Binnenl. 3 pc. 42⅞; Romeinen 5 pc. 95¾; Oostenrijk Metalliek 5 pc. 85¾.

PARIJS, 8 Sept. Fransche 3 pc. 78.10; 4½ pc. 101.50; Spanje 3 pc. Binnenl. 42⅝; id. 1 pc. 22¼; Russen 4½ pc. 99¼.

LONDEN, 8 Sept. Cons. kont. 96¾ a —; op tijd 96⅞ a —; Braz. 100 a 102; 1829/39 100 a 102; 1852 98½ a 99½; Den. 3 pc. 83 a 85; 5 pc. 104 a 106; Ecuad. 5 a 5⅛; Gren. 22½ a 23; Uitgest. 9¾ a 10; Mexiko Nieuwe 26 a —; Peru 4½ pc. N. 81 a 83; Uitgest. 58½ a 59½; Rusl. 1822 5 pc. 116 a 118; (N.) 4½ pc. 101½ a 102; Portugal 5 pc. — a —; 4 pc. 44¼ a —; 3 pc. — a —; Spanje 1 pc. 22⅞ a —; 3 pc. 47 a 47½; Coup. cert. 6⅛ a 6⅜; Passive 5⅛ a 5¼; Holl. 2½ pc. 64¾ a —; id. 4 pc. 98¾ a —; Venez. 37 a 39; Uitg. 16 a 17; Wissel op Amsterdam ƒ —.—; Grieken 1824 — a —; 1825 —.

BERLIJN, 7 Sept. Schuldbr. 3½ pc. 92¼; Loten —; Rusl. Stiegl. 4 pc. 97; Pools. 4 pc. 91½; Loten fl. 500 92; Oost. Met. 5 pc. 86¾; Amsterdam zigt 142⅛, id. 2/m. 141⅝.

HAMBURG, 7 Sept. Rusl. Cert. 104; Oostenrijk Met. 5 pc. 83½; Spanje 1—3 pc. 21½; Binnenl 3 pCt. 40.

FRANKFORT, 8 Sept. Met. 5 pCt. 85; W. Bank-Aktiën 1505; W. Loten fl. 250, 126; Spanje 1 pCt. 22¼; id. 3 pCt. 42½; Wissel op Weenen 108¾.

PRIJS-COURANT DER EFFECTEN.

		8 SEPT. 4½ u. gebl.	9 SEPT.	4 u.	gebl.
NEDERL., Werkel. Sch. à 2½ pCt.		62 15/16	62 15/16 a	63 1/16	63 1/16
Dito Dito	3	76⅛	76 3/16		
Dito Dito	4	95¼	95¼	95⅜	95⅜
O. I. Leening 1844	4	95 3/16			
Amortis. Syndic.	3½				
Handel-Maatschappij	4½				
Aand. Rijn-Spoorweg.					
Aand. Holl. S. M.					
Obligatien					
BELGIE, Obligatien 1844					
Cert. bij de Belg. Bank.	2½				
Dito bij Rotsch. en Volksv		52½			
FRANKRIJK, Obligatien	3				
SPANJE Nieuwe	1	22 11/16	22¾	22 13/16	
Dito	3	47½	47⅝		
Dito Binnenl. à 6/m.		42¾	42⅞	43	43
Coup. Bewijzen.		6¼	6¼		
Amortisable Schuld		5⅛	5 1/16		
PORTUGAL te Londen	5	39 13/16	40	40 1/16	
Dito uitgestelde		17¼	17⅝	17⅛	
RUSL. bij *Hope* 1798 en 1816	5	108⅝	108⅜		
Dito Dito 1828 en 1829		108	108⅞		
Cert. bij d°. 1831 en 1833		98	98		
Dito	4½				
Dito bij *Hope*	4	93	93⅛		
Dito bij *Stieglitz en C°.*		92			
Dito bij id. 5de Serie	4				
Cert. te Hamburg	5				
Inschrijving in Assignat.	6	74⅝			
Cert. van dito		74⅞	75		
POLEN, Certifikaten	4	86¾	86⅞	87	
Dito Aand. à fl. 500		161¼			
Dito met Lot. » 300					
AMERIKA, Bank-Actiën		4 7/16			
PRUISSEN, Aand. met Lot. R. 50					
OOSTENRIJK, Metalliek	5 pCt.	81 3/16	81⅞	81 15/16	
Dito 1852					
Dito 1847	2½	42⅜	42⅜		
Dito 1851	2½	42½	42¼	42½	
Dito 1849	5	95⅛	95	95⅛	
Ween. Bank bij *Goll en C°.*		87¼			
Dito	4				
Letter B	5	95⅛	95	95⅛	
Aand. met Loting fl. 500					
Nieuwe dito » 250					
NAPELS, Cert. *Lam en Bouwer* 5 pCt.					
BRAZILIE te Londen 1824	5	99½			
Dito Leening 1843	5				
PERU	4½	80¼			
MEXICO Nieuwe	3	25	25¼	25 5/16	
VENEZUELA à £ 100	3½	36½			
GRENADA à £ 100	2	21¾	21 11/16		
Dito Uitgestelde		9½	9 9/16	9 1/16	
ECUADOR à £ 100		4½	4 7/16		

Mexiko onbepaalde 24 13/16, 25 1/16, 25 1/16.

De markt heeft zich heden, alhoewel zonder bepaalde reden, eenigzins van de achteruitgang van gisteren hersteld, met tamelijk veel handel in Binnenl. en Buitenl. hoofdfondsen.

Koers van het Geld: Beleening 2½ pCt, Prolongatie 2½ pCt. Diskonto 2 pCt.

Wisselkoers.

Parijs	2/m.	f 56½	Livorno	2/m.	f 39½
»	zigt	» 56⅝	Napels		» 81½
Bordeaux	2/m.	» 55⅞	Petersburg		» 1.88
»	½/m.	» 56⅛	Weenen	6/w.	» 32½
Madrid	3/m.	» 244	Augsburg		» 35⅜
Cadix	»	» 244	Frankfort		» 99
Seville	»	» 241	Hamburg	2/m.	» 35½
Bilbao	»	» 242	»	zigt	» 35 9/16
Lissabon	»	» 41¼	Londen	2/m.	» 11,67½
Porto	»	» 41¼	»	zigt	» 11,75
Genua	2/m.	» 46¼	Rotterdam		» ⅛

HANDELSBERIGTEN.

AMSTERDAM, 9 September.

AFLOOP DER VEILING van 339,305 Balen JAVA KOFFIJ, gehouden te Amsterdam, 8 September 1853, door de Nederl. Handelmaatschappij.

Monst.	Balen.		Cents.		
N°. 1.	3155	bruin	38	a	—
2.	1424	mooi geel iets beslagen	36	„	36½
3.	6713	geel iets beslagen enkel BS	32	„	—
4.	2380	goed geelachtig enkel BS.	33½	„	—
5.	1050	graauw geel iets beslagen enkel BS.	32½	„	—
6.	2520	goed geelachtig Menado enkel BS.	35	„	—
7.	1725	knap blank dito.	35½	„	36
8.	28210	goed blank vrij grof enkel BS.	31	„	—
9.	2466	graauw blank geelachtig enkel zwart	31	„	—
10.	10316	ordinair blank	30½	„	—
11.	6458	blank geel. Havana aard enkel BS	30½	„	—
12.	[illegible]	blank dito dito. dito	30	„	—
13.	[illegible]	mooi blaauw	35½	„	—
14.	[illegible]	dito dito iets minder	35	„	—
15.	3928	vrij knap groen iets ros	32½	„	—
16.	12718	knap groen West-Ind. aard met wit	32½	„	—
17.	13320	goed groenachtig dito met dito	31	„	31½
18.	4260	goed groen spekaard enkel dito	33	„	—
19.	3268	goed groenachtig dito dito dito	32	„	—
20.	6500	groenachtig Demerary aard	32	„	—
21.	33503	goed groenachtig Preanger iets ros	31	„	—
22.	19346	ord. bleek groen iets West-Ind. aard	30	„	30½
23.	33241	ordinair groenachtig.	30	„	31
24.	1701	groen Kadoe	31	„	—
25.	1040	groenachtig dito.	31	„	—
26.	4365	blank dito.	31	„	—
27.	1550	bleek Preanger West-Ind. aard.	30½	„	—
28.	1005	graauw Preang. Demerary aard besl.	32	„	—
29.	3283	graauw beslagen Preanger	30	„	—
—	9803	diverse sortering.			

LIGGENDE TE DORDRECHT.

N°. 1.	5849	geelachtig enkel BS.	31½	„	—
2.	1929	blank groenachtig	31	„	—
3.	11144	groen Preanger iets ros	30½	„	—
4.	5932	ord. groenachtig.	30½	„	—
5.	953	blankachtig triage met zwart	27½	„	—
—	681	diverse sortering.			

LIGGENDE TE SCHIEDAM.

N°. 1.	1007	lichtbruin iets beslagen	34½	„	—
2.	1332	geel Preanger	33	„	—
3.	1389	blank Menado	36	„	36½
4.	10486	goed blank vrij grof	31	„	—
5.	15654	ord. blank enkel zwart	30	„	—
6.	1380	groen	31½	„	—
7.	970	bleek groen. iets West-Ind. aard	30½	„	—
—	2324	diverse sortering.			

Alles verkocht.

ROTTERDAM, 8 Sept. Van Arak zijn afgedaan 50/1 en 100/2 legg., aangevoerd per *Gertruda*, benevens 39 leggers, aangevoerd in 1852 per *Sara Lydia*.

GRAANMARKT.

AMSTERDAM, 9 September. In Tarwe uit de hand niets omgegaan en in veiling alleen verkocht: 24 Lt. b. Sandomir f 116/117 ℔ f 267 in cons.

Rogge bij gerijven als voren, bij partij f 4 lager afgegeven: 122 ℔ Pruiss. f 236 bij partij; 118 ℔ Odessa f 225; 116 ℔ dito f 220, 222; 116 ℔ o. Gedr. f 221; en in veiling: 107 Lt. Odessa 112/113 ℔ f 180, 185, 188; 114 ℔ f 200; 40 Lt. dito 118 ℔ f 210; 34 Lt. Donau 116/117 ℔ f 214; het overige is opgehouden of niet geveild.

Garst, Haver en Boekweit flaauw en zonder handel.

SCHIEDAM, 8 Sept. Moutwijn f 22; Jenever f 26,50; Amst. Proef f 27,75, per Ned. vat zonder fust, zonder belasting.

DELFT, 8 Sept. Boter: eerste kwaliteit f 48 a 50; tweede f 45 a 47; derde f 43 a 44.

ANTWERPEN, 8 Sept. *Koffij*. Veel onderhandsche zaken zijn sedert gisteren in St. Domingo gedaan; en wel ongeveer 10,000 balen. Het artikel helt over tot verhooging van prijs.

Graanmarkt. Voortdurend loome markt zonder zaken van eenig belang.

Huiden. In blok gedaan ongeveer 2000 gedroogde ongezouten Fernambuck ex *Asia* tot 36 c. pr. ½ kil.

LONDEN, 7 Sept. *Suiker*. *Vreemde*. De markt van heden willig voor zeilende ladingen; geene zaken bekend. *Geraffineerd*. De Gestampte soorten zoowel Hollandsche als Engelsche zijn voor exportatie tegen stijve prijzen gezocht.

Koffij. In Ceylan Plantage veel handel, tegen eene prijsverhooging van 1 a 2 sch. Gekleurde soorten bijzonder gevraagd en de voorraad van geringe Ceylan, Natif, ferm veel gevraagd, geldt 47 s. 6 d. tot 48 s. 6 d. weinig aangeboden. Vreemde Koffij gevraagd doch weinig aangeboden; [illegible] tot prijsverhooging.

Thee. Flaauwer; van de aangeboden 29,600 coll., zijn slechts 7400 verkocht; 1 tot ½ d. lager de Hyson, Gunpowder en Young Hyson. In Congo geene variatie; Flowery Pekoe, gevraagd tot 1 a 2 d. hooger.

Metalen. Tin gevraagd tot hooger prijs; voor Banca-Tin is betaald 121 s. 6 d. tot 122 s. Zink gevraagd en hooger.

Talk. Levendige markt en hooger prijs, 52 s.

Graanmarkt. Tarwe vond heden tot merkbaren lageren prijs koopers, waarvoor de houders echter nog niet genegen zijn af te zetten; weinige zaken gedaan. Eene partij, Maandag onverkocht gebleven, is tot een weinig lager prijs gerealiseerd. Gerst zonder variatie.

LIVERPOOL, 7 Sept. *Katoen*. Kalm zonder prijsverandering. Verkocht 6000 balen.

BORDEAUX, 7 Sept. *Voorloop*, 3/6 blijft op 160 fr. disponibel.

SCHEEPSTIJDINGEN.

AMSTERDAM, 8 September. Kapt. J. C. Stenger, van St. Petersburg in Texel binnen, rapporteert, den 28en Augustus op 3 mijlen van Robbesnoet, in het Schagerrak, gezien te hebben eene Groninger kof, die door den bliksem de beide masten had verloren; nadat kapt. Stenger eenigen tijd geseind had, waarop geen sein was terugegeven, was de kof te Arendahl binnengeloopen.

UITGEZEILD:

BROUWERSHAVEN, 6 Sept. B. van der Tak, Sara Lydia, (Rotterdam) Batavia.

ADVERTENTIEN.

(3244) Heden overleed in den ouderdom van ruim 51 jaren, onze waarde Broeder en Behuwdbroeder JOHANNES VELTHUYSEN, na vroegtijdig voorzien te zijn geweest van de H. H. Sacramenten onzer Moeder de H. Kerk.

LAAREN,
4 September 1853.

Uit aller naam,
W. C. VELTHUYSEN.

(3257) Voor de vele bewijzen van deelneming mij betoond, bij het overlijden van mijnen hooggeachten Broeder, den Zeer Eerw. Heer M. A. VAN STEENWIJK, R. G. P. en Pastoor alhier, betuig ik bij dezen mijnen hartelijken dank.

B. F. T. VAN STEENWIJK.

AMSTERDAM, 9 Sept. 1853.

(3254) Bij de Gedelegeerde der Tweede Klasse, A. DE [illegible] te *Nijmegen* is getrokken, de Kapitale Prijs van **f 20,000**, op N°. 16269, in de 221e Staats-Loterij [illegible] *Dezelve, een Hooge Prijs.*
[illegible]

Collège Pensionnat de Notre-Dame à Tongres, près de Liège.

Cette Institution est placée sous le patronage de [illegible] l'Evêque de Liège. Les études y sont organisées de [illegible] nière à préparer convenablement les jeunes gens [illegible] carrière de l'Industrie ou du commerce. La langue [illegible] çaise y est l'objet de soins tout particuliers. On y [illegible] seigne, en même temps, le Hollandais, l'Allema[illegible] l'Anglais, les Mathématiques, l'histoire, la Géogr[illegible] les Sciences Commerciales, le Dessin, la Méca[illegible] la Calligraphie, la Musique vocale, et tout ce q[illegible] concourir à former et à compléter l'éducation [illegible] jeunesse.

Cet établissement convient spécialement aux j[illegible] hollandais qui désirent acquérir une connaissance [illegible] de la langue française, et une bonne prononciati[illegible]

Le prix de la pension est de 400 fr. La no[illegible] année scolaire commence le 4 Octobre.

Le prospectus se distribue au bureau de ce jou[illegible]

(3240) Le Directeur, L. A. ROBEYNS, P[illegible]

DE ZALF EN PILLEN VAN HOLLOW[illegible]

zyn bekend als een probaat middel voor scheurb[illegible] klierziekte, melaatscheid en alle andere soorte[illegible] van huidziekten.

De zwaarmoedigheid, vermoeidheid en neerslagti[illegible] waarvan de huidziekten gewoonlijk vergezeld gaan [illegible] den spoedig door de zalf en pillen van Holloway [illegible] genomen. De krachtdadige uitwerkingen dezer za[illegible] pillen in de bovenaangehaalde ziekten zijn zonder [illegible] beeld, en in vele vreemde landen waar zulke zi[illegible] nog meer voorkomen, hebben zij verbazende gene[illegible] bewerkt. De zuiverende eigenschappen dezer pille[illegible] de bijzondere en krachtige uitwerking der zalf o[illegible] huid verheffen dezelve boven alle andere genees-en[illegible] middelen.

Door het vermeerderd debiet zijn de prijzen als v[illegible]

Doosjes Pillen à f 0.90, f 2.10, f 3.30, f[illegible] f 15.50, f 23,50.

Potjes Zalf à f 0.90, f 2.10, f 3,30, f 8.15, f[illegible] f 23.90.

Zijn op franco aanvragen à contant te bekomen [illegible] B. ADAMA, Apotheker, Heerengracht hoek U[illegible] straat, N°. 22 te *Amsterdam*, bij A. P. MILIUS te *Utrec[illegible]* en bij J. STRAATMAN, hoofd-depothouder te *'s Bos[illegible]* [illegible] *Etablissement.* (3055)

(3258) Bij G. B. VAN GOOR, te Gouda, komt van de pers:

à **90 CENTEN**, de Eerste Aflevering van den

TWEEDEN VERBETERDEN EN VERMEERDER[illegible] DRUK VAN DEN ALGEMEENEN

KUNSTWOORDENTOLK

DOOR

J. KRAMERS, Jz.

Bevattende de Vertaling en Verklaring van [illegible] Vreemde Woorden en Zegswijzen, die in Geschriften [illegible] allerlei aard, in de taal der Samenleving, in Hand[illegible] Bedrijf, enz. voorkomen, met aanduiding van de [illegible] spraak en den klemtoon dier woorden en naauwkeu[illegible] opgave hunner afstamming en vorming.

Dit Werk zal in Één Deel van ongeveer 10 A[illegible] veringen compleet zijn.

(3246) Ondergeteekende heeft de eer te berigten, d[illegible] het 1° Nommer van den 2e jaarg. der **GEKRUI[illegible] ZIELESPIJS**, zijnde de laatste aflev. tot het [illegible] dl., eerst den 9e dezer kan verzonden worden, w[illegible] oponthoud veroorzaakt is door de onvoorziene omsta[illegible] heid, dat, met de kerkel. organisatie, door Z. D. [illegible] Mgr. de Aartsbisschop van Utrecht de *kerkel. goedk[illegible] ring* van dit werk voorloopig werd opgedragen aan [illegible] Z. E. Heer Deken van Arnhem, wiens nieuwe san[illegible] eerst moest afgewacht worden. De volgende Nos. zul[illegible] weêr geregeld intreden.

Ik kan mij het genoegen niet onthouden bij deze [illegible] legenheid melding te maken van de hooge eer, w[illegible] mede H. D. Hoogw. Mgrs. de Aartsbisschop van Utre[illegible] en de Bisschop van Roermond door hunne inte[illegible] ning het werk geliefden te begunstigen, en n[illegible] de vrijheid dit tot aanbeveling te doen, van dit Ch[illegible] telijk Volks-leesboek, wat in ieders handen die[illegible] te zijn.

De inteekening blijft voortdurend geopend tegen f L[illegible] per jaargang van 6 afl., bij alle soliede Boekhand[illegible] laren.

Arnhem, Sept. 1853. W. THEOD. MEIJER[illegible]

Te Amsterdam bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Drukker en Uitg[illegible]